

Şehrin Mafizası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 5 • SAYI: 16

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

21 TEMMUZ 2023 CUMA

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

KIBRIS'TA TÜRK VARLIĞININ YAŞAM MÜCADELESİ

KIBRIS'TA TÜRK VARLIĞININ YAŞAM MÜCADELESİ

**ANUŞ
GÖKÇE**

*"Magosa Limanı limandır liman aman aman
Beni öldüren de yoktur din iman (2)
Uyan Alim uyan uyanmaz oldun
Yedi bıçak yarasına dayanmaz oldun..."*

Sevgili okuyucular, bu sayıda sizlere asırlardan beri Türk yurdu olan 1914 yılında bir oldubittiyle İngilizlerin işgal ettiği Kıbrıs'ta yaşanan acıklı bir olayı paylaşmak istedim. 1943 yılında bir düşman askerine selam durmayan onurlu bir Türk kabadayısı adına yakılmış bir Türküyle başladım yazıma. Kıbrıs Barış Harekâtının 49. ve 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Devletinin kurulmasının 40. Yıldönümü münasebetiyle Kıbrıs'a dair duygu ve düşüncelerimi sizlerle paylaşmayı kendime bir vazife edindim. Öncelikle Ada'nın Türklerin eline geçmesi ve sonra da İngilizlerin eline nasıl ve hangi şartlarda geçti, onu irdeleyelim.

Kıbrıs'ın Türkler eline Geçmesi

Akdeniz'in doğusunda stratejik bir öneme sahip olan Kıbrıs 1571 yılında II. Selim döneminde Türklerin idaresine geçti. Türkler adadaki feodal düzene son vererek 21 Eylül 1571 tarihli padişah fermanıyla Karaman Eyaleti'nin belli şehir ve köylerinden Müslüman Türk ahaliyi mecburi iskâna tabi tuttu. Ada Lefkoşa, Magosa, Girne ve Baf olarak dört sancağa ayrıldı ve tek başına Kıbrıs Eyaleti teşkil edildi. Karaman Eyaleti kanunlarının yürürlüğe konulması ile adadaki gayrimüslimler kendi dini yetkilileri tarafından idare edildi.

Girit savaşı sonrasında Kıbrıs Eyaletinin yönetimi 1670 yıllarında Ege Adaları ve Girit'le birlikte Kaptanpaşalık'a dönüştürüldü.

1745-1814 döneminde Kıbrıslı Müslüman Türkler, adada Hıristiyan Rumlara karşı

çoğunluğu oluşturmaktaydı. Bu dönemde Türklerin sayısı ada nüfusunun %75'ine kadar çıktı. 1745'te 150 000 Müslüman Türk'e karşılık 50 bin Hıristiyan Rum bulunmaktaydı. 1777'de Müslüman Nüfus 47 bine kadar düştü, Hıristiyan nüfus 37 bin civarında kaldı. Bu dönemde Türk nüfusunun büyük bir tazyik yaşatılıp göçe zorlandığı aşikârdır. 1788—1792'de Müslüman nüfus 60.000 Hıristiyan nüfus ise 20 000 civarında tutuldu. 1771 Osmanlı Rus savaşında Kıbrıs Türk halkının önemli bir miktarda bir nüfus kaybı yaşanmıştır. Bu dönemde gayri Müslimler savaşa alınmadığı için onlar ticarete zenginleşmişlerdir. 1814'te ise Adadaki Müslüman ve Gayrimüslim nüfus eşitlenmiştir. Her ikisi de 35 bin civarında kalmıştır.

1878 yılında Sultan Abdülhamid'in hükümdarlığının ilk yıllarında Osmanlı Rus savaşında Ruslara karşı yardım vaadiyle 92.000 altın karşılığında ada İngilizlere kiralanmıştır. 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Almanlar safında savaşa girmesini bahane eden İngilizler adayı işgal ederek Birleşik Krallık'a bağlamıştır.

Osmanlı Devleti Kıbrıs'ın özgürlüğünü 92 000 altına değişme zorunda kalmıştır. Ne kadar içler acısı bir durum. İşgal sırasında İngiliz gemilerindeki düşman askerlerinin adaya ayak basmasıyla Müslüman Türkün gururu, namusu ayaklar altına alınmıştır. İngilizler Müslüman Türk halkına İngiliz Kraliyetini selamlamak mecburiyeti getir-

İÇİNDEKİLER

- KIBRIS'TA TÜRK VARLIĞININ YAŞAM MÜCADELESİ
ANUŞ GÖKÇE
- BİR DESTANDIR...
FATMA TUTAK

- MUHTAR KÖRÜKÇÜ'NÜN ESERLERİNDE HAYVANLAR
MUSTAFA ÖZCAN

miş, onlara selam vermeyenleri ya katletmişler ya da hapsetmişlerdir.

İşte Magosa Limanı türküsündeki Ali, böyle gururu incinmiş bir şahsiyettir. Yıl 1943. İkinci Dünya Savaşında İngilizler teyakkuz halindedir. Ada'da birçok İngiliz ve sömürgecilerden getirdiği Hint askerleri bulunmaktadır. Bu arada Müslüman halkı kahvehanelerde toplayıp onlarla alay etmeye, Kraliyet bayrağını selamlamaya zorlarlar, selamlamayanı döverler. Ali de Magosa limanında hamallık yapmaktadır. Ali teninin esmerliğinden dolayı Arap Ali lakabını almıştır. 3 çocuk babası yiğit bir kişidir. Haksızlığa karşı durur ve hakarete uğrayan şahısları Hintlilerin zulmünden kurtarır. Hintliler ise bu durumu hazmedemez. 7 Hintli Ali'yi takip eder. Meyhaneye gelen Ali'yi Kraliyet bayrağını selamlaması için zorlarlar. En öndeki askeri yumruğu ile deviren Ali'yi diğerleri kollarından tuttuğu için yere düşen asker kalkar ve süngüsünü saplar. Diğer 6 kişi de süngülerini saplayarak Aliyi yaralı bir halde bırakır giderler. Ali, 7 düşman askeri tarafından yedi yerinden bıçaklanarak iskeleye atılmıştır. Ne hazin değil mi dostlar! Güçsüz kalınca itin köpeğin maskarası oluyorsun. Gelen geçen seni tokatlıyor.

Birleşik Krallık döneminde Kıbrıs Osmanlı Devleti 1878 yılında Ruslara yenilmesiyle sonuçlanan savaşta yüklü bir

miktar savaş tazminatı ödemeye mahkûm edilmişti. Osmanlı Devleti, Adayı İngilizlere 92. 000 altın karşılığında İngilizlere kiraya vermişti. İngilizler de bir komiser tayin ederek adayı yönetmeye başlamıştı. 1914 yılında adayı ilhak ettiğini duyuran İngilizler 1923'te Lozan Konferansı'nda konuyu güdeme getirerek Ada'nın İngiliz hâkimiyetini sağlamaştırmıştır.

Lozan Anlaşması imzalandıktan sonra Kıbrıs'ta kalan Türklere Türk vatandaşı olarak iki yıl boyunca Türkiye'ye göç etme hakkı tanınmıştı. Bunu yapmayanlar otomatik olarak İngiliz vatandaşı sayılacaktı. 1923 ile 1925 yılları arasında Kıbrıs'tan Türkiye'ye yoğun bir göç dalgası yaşandı. Bu göçler 1939'a kadar sürdü. Böylece Adadaki Türk nüfusu Rumlara karşı azalmış oldu. Daha sonra Adanın hâkimiyetini Rumlara devretmek niyetinde olan İngilizlerin sinsi planındaki birinci etap gerçekleşmiş oldu. Ancak adada kalan Türklerin direnişi ve Türkiye'nin soydaşlarını yalnız bırakmaması, onları el altından desteklemesi İngiliz planlarını alt üst etti.

Kıbrıs'taki Türk varlığı iyice azaldığı sırada Ekim 1931'den itibaren Rumlar Enosis isteğiyle ayaklandılar. Rumların Birleşik Krallık yönetimine karşı ayaklanması sonucu Adadaki İngiliz politikası serleşti. Türk ve Yunan tarihinin okutulması, iki ülkenin bayraklarının kullanılması, Yunan ya da

Türk Ulusal kahramanlarının resimlerinin sergilenmesi yasaklandı. İngilizler ayaklanmalarda yer alan bazı liderleri sürdürdüler. Bunlar arasında Girne Piskoposu Makarios da vardı. Takip eden tüm ayaklanma ve eylemlerde Rum Ortodoks Kilisesi ve Yunanistan el altından Kıbrıslı Rumları desteklediler.

Rum ayaklanmaları nedeniyle adada kalan Türklerin oluşturduğu Milli Cephe Partisinin siyasi etkinlikleri de yasaklanmıştı. Partinin siyasi faaliyetleri gizli bir şekilde devam etti. İkinci Dünya Savaşı esnasında baskılar iyice yükseldi. Her iki toplumun faaliyetleri de yer altına indi ve radikalleşti. 1950'lere gelindiğinde Türkiye NATO'ya girmek için Batı ile iyi geçinmeye başladı. Bu arada Kıbrıs meselesi de gündemden çekildi. Bu durum Kıbrıs'ta Enosis isteyenleri daha çok motive etti.

Ocak 1950'de Doğu Ortodoks Kilisesi, Kıbrıs Türk toplumunun boykot ettiği bir referandum düzenledi. Referandumun sonucunda katılanların %90'ı Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi düşüncesinde olan Enosis lehine oy verdi. Türkiye ve İngiltere bu durumu reddetti.

1954 yılında Yunanistan Kıbrıs meselesini birleşmiş Milletlere taşıdı. 1954-58 yılları arasında "self determinasyon" hakkını kullanmak amacıyla BM'ye yaptığı çeşitli başvurularda bir başarı sağlayamadı. Bu arada Yunan ordusunda görevli Albay Gri-

vas, 1955'te Kıbrıs'a gelerek EOKA terör örgütünü kurmuş, hem İngilizlerle işbirliği yapan Rumları hem de İngiliz askerlerini öldürmeye başlamıştı. Bu zaman zarfında Kıbrıs Türkleri de silahlanmaya başladı. Birleşik Krallık adanın tümünü kontrol altında tutmakta zorlanıyordu. İngiltere bu durumda 1956'da sadece Rumların değil, aynı ölçüde Kıbrıs Türklerinin de "self-determinasyon" hakkının bulunduğunu, bu çerçevede Kıbrıslı Türklerin geliştirdiği "taksim" fikrinin de geçerli bir seçenek oluşturduğunu açıklamıştır. Bu tarihten itibaren taksim isteğinde bulunan Türkler ile Enosis isteğinde bulunan Rumlar arasında silahlı çatışmalar başladı. Kıbrıslı Türkler, 1955-1958 arasında 33 köyü terk etmek zorunda kaldı.

Yunanistan tarafından BM'ye yapılan tek taraflı "self-determinasyon" başvurusundan Enosis lehine bir başarı elde edememesi, Kıbrıs Türklerinin "ya taksim ya ölüm" fikrinden vazgeçmemeleri ve Türkiye'nin soydaşlarının yanında duruşu, Türkiye ile Yunanistan müzakerelerini başlatmıştır. 5-11 Şubat 1959'da Zürih'te anlaşmaya varan iki ülke, Londra'da İngiltere'nin ve Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplum liderlerinin onaylarını almışlardı. Zürih ve Londra'da alınan kararlar bağımsızlık, iki toplumun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi ve çözümün Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğüne dayandırıl-

mıştır. İngiltere 1960 yılında Kıbrıs'taki egemenliğini bitirmiş oldu. Bağımsız bir Kıbrıs Devleti kurulmuştur.

Zürih ve Londra Anlaşmaları ile Bağımsız Kıbrıs ile Türkiye Yunanistan ve İngiltere arasında organik bağlar ve münasebetler kurmaktaydı. Bu anlaşmalardan biri Garranti Anlaşması olup, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının ayrılmaz bir parçasını teşkil eden bu anlaşmaya göre, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa düzenini tüm ayrıntılarıyla birlikte korumayı taahhüt ediyordu. Eğer bu anayasa düzeni bozulacak olursa bu düzeni tekrar yerleştirmek için gerekli tedbirler konusunda Türkiye, İngiltere ve Yunanistan birbirlerine danışacaklar ve alınacak tedbirler konusunda bir anlaşma olmaz da anayasa düzeni bozulmuş olmakta devam ederse, üç devletten her biri anayasa düzenini yerleştirmek için tek başına müdahale hakkına sahip olacaktı.

Yine anayasanın ayrılmaz bir parçasını teşkil eden İttifak Anlaşmasına göre Yunanistan Kıbrıs'ta 950 kişilik bir askeri kuvvet ve Türkiye de 650 kişilik bir alay bulundurabilecekti. 16 Ağustos 1960'ta yürürlüğe giren Kıbrıs anayasasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kuruldu. Fakat bu Cumhuriyet 21 Aralık 1963 tarihine kadar devam edebildi. (Armaoğlu, Fahir Prof. Dr., 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 533 vd., Türkiye İş Bankası Yay, II. Baskı, Ankara 1984)
1960-69 yıllarında yaşananlar

1960'ta Zürih ve Londra Anlaşmaları çerçevesinde Kıbrıs'ta taksim esasına dayalı iki toplumun eşit siyasi hakları ve statüleri üzerine bir anayasa oluşturuldu ve bağımsız Kıbrıs Devleti kurulmuştu. Buna göre bir parlamento oluşturuldu ve Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük de Türk tarafının temsilcisi olarak Cumhurbaşkanı yardımcısı oldu. Nüfusun % 18,3'ünü oluşturan Kıbrıs Türk topluluğunun kamudaki işlerinin %30'u anayasa ile hükme bağlanmıştı. Ek olarak başkan yardımcılığı pozisyonu Türk nüfusuna verilmişti. Hem başkan hem de başkan yardımcısı önemli konular üzerinde veto yetkisi tanındı. (Duman, Musa Arş. Görevlisi, „Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, s. 235, C: 13, Çağ yay, İstanbul 1989)

Kıbrıs'ın tamamının Rum tarafının hâkimiyetinde olmasını ve Türklerin azınlık statüsünde kalmasını isteyen Makarios Kıbrıslı Türklerin devlet hizmetinden yararlanma haklarını kısıtlamaya başladı. Daha da ileri giderek Türklerin adadaki varlığını izole etmeye ve Yunanistan ile birleşme kararı olan Enosis planını uygulamaya devam etti. 1963'te Anayasada 13 maddelik bir değişiklik talebini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e iletti. Bu talep 16 Aralık 1963'te Kıbrıslı Türk tarafı ve Türkiye reddetti. Makarios, Parlamento'yu feshederek Ada'nın Kıbrıslı Rumlara ait olduğunu

belirterek Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilan etti ve Akritas planını devreye soktu. 21 Aralık 1963'te Kıbrıs Türk toplumuna karşı kapsamlı ve sistematik bir saldırı başlattı. Kıbrıs Türk tarihine "Kanlı Noel" olarak geçen bu saldırılar, Türklerin imhası veya adadan atılmasını öngören Akritas Planı, basit bir örgütün eylem planı olmayıp Rum yetkililerince hazırlanan bir etnik temizleme girişimidir. (www.mfa.gov.tr).

1963 yılı başlayan Rum saldırıları sonucunda 103 köyden 30 bin Türk göç etmek zorunda kaldı. 21 Aralık 1963'te Kanlı Neol çarpışmalarında sonucunda 93 Türk şehit oldu, 475 kişi yaralandı.

Rum Çeteleri 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Kumsal bölgesindeki saldırılarına devam ederken Kıbrıs'taki Türk alayında doktor olarak görev yapan Binbaşı Nihat İlhan'ın evini Rum çeteleri basarak, eşi Mürüvvet hanımı ve oğulları Kutsi, Murat ve Hakan'ı sürükleyerek banyoya kapattılar ve küvetin içinde vahşice katlettiler. Bu olay tarihte "Kumsal Katliamı" veya "Banyo Katliamı" olarak geçenler daha sonra 1966 yılında "Barbarlık Müzesi" olarak ziyarete açıldı. (yasemin.com)

24 Aralık 1963 günü Adada bulunan Türk Askeri Birliği karargâhından çıkarak Türk kesimini koruma altına almıştır. Şiddet olaylarının dinmemesi sonucu Türkiye bir taraftan zorlayıcı diplomasi ataklarına devam etmiş, bir taraftan da 25 Aralık günü Türk savaş uçakları Kıbrıs üzerinde ihtar

uçuşu yapmıştır.

15 Ocak 1964'te Londra Konferansında bir araya gelen garantör devletler temsilcilerinin anlaşmazlık sonucunda görüşmeler kesilmiştir. Adada bir NATO gücünün konuşlanması çabaları da Rusya'nın desteğini alan Makarios tarafından reddedildi. Kıbrıs'a Türkiye'nin müdahale girişimi, 15 Şubat 1964'te İngiltere'yi BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmaya itmiş ve BM, Kıbrıs'ta bir Barış Gücü kurulması ve soruna çözüm bulunması için BM Genel Sekreterinin bir arabulucu atmasını karara bağlamıştır.

Nisan 1964'de gelindiğinde adada gerginlik hat safhada idi. Birleşmiş Milletler Barış Gücünün adaya gelmeye başlaması Kıbrıslı Rumları frenlemiş ise de Makarios 4 Nisan'da Zürih ve Londra Anlaşmalarının ayrılmaz bir parçası olan İttifak Anlaşmasını feshettiğini ilan etti. Türkiye bu fesih hadisesini kabul etmedi. Fırsatı kaçırmayan Yunanistan ise fesih kararını onayladı ve enosis hareketlerini destekleyeceğini açıkladı.

ABD Başkanı Johnson bu sıralarda yayınladığı bir mektubunda NATO üyesi Yunanistan'la olan bir gerilimde Garanti Anlaşmasını tam işletmediğini, Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahalede ve SSCB ile bir çatışma durumunda NATO ve Amerikan silahlarını kullanamayacağını ifade ediyordu. Türkiye'nin Sovyetler birliğiyle olacak olan bir savaşta NATO tarafından savunulmayacağını, yapayalnız bırakılacağını da belir-

tiyordu. (Armaoğlu, a.g.e, s.790)
Rumlar hedeflerine ulaşmak için saldırılarını sürdürdüler. Amerika'nın arabuluculuk ettiği görüşmeler 1 Temmuz 1964'te Cenevre'de başladı ve 1 Eylül'e kadar devam etti. Cenevre görüşmeleri devam ederken Rumlar Ağustos ayı başında Kıbrıs'ın Erenköy ve Mansura bölgesindeki Türklere karşı yeni bir saldırı başlattı. Adadaki B.M. Barış Gücü olaya seyirci kalınca 8-9 Ağustos'ta Türk hava kuvvetlerine ait jetler Rum mevzilerini bombaladı. Rumların katliam teşebbüsleri bu şekilde durduruldu. 1965'te başlayan görüşmeler 1968 kadar çeşitli aralıklarda devam etti ve bir sonuç alınamadı. Bu arada Rumlar da 15 Kasım 1967'de Boğazkale ve Geçitkale saldırılarında 28 türkü katletti. Bu durum üzerine Türk Hükümeti adaya çıkartma kararı almış, İskenderun limanında büyük bir çıkarma birliği hazırlandığı gibi Türk donanması da İskenderun önlerine gelmişti. Türkiye bu çıkarmanın durdurulması için adada kanlı faaliyetleri ile tanınmış olan Grivas'ın çıkarılmasını ve anlaşmalar haricinde adada bulunan Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesini istiyordu. Bu durumda Yunan cuntası geri adım atmak zorunda kaldı. 2 Aralık'ta Yunanistan Dış İşleri Bakanı yaptığı açıklamada adada bulunan 12.000 Yunan askerini çekeceğini duyurdu. Bu arada Kıbrıslı Türklere de 29 Aralık 1967'de kendi işlerini kendileri görmek üzere 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasanın

bütün kuralları uygulanıncaya kadar "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi"ni kurmuşlar ve başına Rauf Denktaş'ı getirmişlerdi. Denktaş ile Klerides arasında 1968'de başlayan ikili görüşmeler 1974 tarihine gelindiğinde kayda değer bir ilerleme görülmedi, aynen devam etti.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı

Yunanistan'ın 1974'te Kıbrıs'ta darbe yapılarak Makarios'u düşürmesi ve EOKA lideri Nikos Sampson'un Kıbrıs Helen Devleti'ni ilan etmesi Türkiye'yi müdahale konusunda harekete geçirdi. İngiltere ve BM'den umduğu desteği bulamayan Başbakan Bülent Ecevit 19 Temmuz 1974 akşamı yurda döndü. 20 Temmuz 1974 sabahı Türk Silahlı kuvvetleri Türk jetlerinin havadan himayesinde Girne Bölgesinden Kıbrıs'a ayak basmaya başladı. Aynı zamanda Türk jetleri de Girne-Lefkoşe yolu üzerinde Gönyeli'de indirme yaptı. Kıbrıs ve Yunan kuvvetlerinin sert mukavemeti dolayısıyla şiddetli çarpışmalar oldu. 22 Temmuz akşamı ateşkes yürürlüğe girdiğinde Türk kuvvetleri Girne-Lefkoşe yolunu kontrol altına almışlar ve Girne kıyılarında da bir genişleme yapmışlardı. I. Kıbrıs harekâtında Türkiye 40000 kişilik bir kuvvet yığmaya ve 300 tank göndermeye muvaffak olmuştu.

Güvenlik Konseyi Kıbrıs harekâtının durdurulması için ateşkes teklif etti. Türkiye güvenlik konseyinin ateşkes teklifini 22 Temmuz 1974 saat 17'den itibaren ka-

bul etti. Cenevre görüşmeleri başladı. II. Cenevre konferansında Türk tarafının istekleri kabul edilmemesi üzerine Türkiye, II Kıbrıs Harekâtını başlattı. BM Güvenlik konseyi yine ateşkes ilan ederek Türk ilerleyişini durdurdu. İki gün içinde Türk silahlı Kuvvetleri Magosa—Lefkoşa Lefke-Kokina çizgisine ulaşarak adanın %38'ini ele geçirdiler.

Birleşmiş Milletler Türk kuvvetlerinin birinci hareketini meşru görürken ikinci hareketini bir işgal ve toprak kazanmak olarak gördü. Yunanistan'ı hesaba katmazsak en sert tepki ABD ile SSCB'den geldi. Amerika Birleşik devletleri Türk hükümetine hiçbir surette silah satılmaması kararı aldı.

BM Genel Kurulu 1 Kasım 1974 tarihindeki kararından sonra meseleyi Kasım 1975'te yeniden ele aldı. 9 Kasım 1975'te Adadaki Türk kuvvetlerinin çekilmesi kararı çıktı. Toplumlar arası görüşmelerde en etkili olay **13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin** kurulması oldu. Güvenlik Konseyi 13 Mart 1975 tarihli ve 364 sayılı kararında bu kuruluşu kınamakla beraber iki toplumu eşitlik içinde en kısa zamanda görüşmeler dayanıyordu. Rauf Denктаş 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletini ilan etti. Türkiye dışında hiçbir devlet tarafından tanınmayan kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletinde sular bu gün

de durulmuş değildir.

Sonuç

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti binlerce şehit verilerek Rauf Denктаş liderliğinde kuruldu. Türkiye'den başka hiçbir devlet tanımadı. Birleşmiş Milletler adadaki Türk gücünü hâlâ bir işgal olarak tanımlamakta, Türk varlığı boğmak için sihirli lambalarından birçok cin çıkarmaktadır.

Magosa Türküsüne dönecek olursak, bir devlet olarak güçlü olmadığımız takdirde her türlü aşağılanmalara, rezaletlere katlanmak zorunda kalırız. Kıbrıslı Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti, ekonomi, askeri ve siyasi yönden güçlü olursa, milli birlik ve beraberlik duygularını yükseltirse, milletin menfaati için her şeyini seferber ederse; zikzaklar çizmek yerine esaslı bir dış politika takip ederse üstesinden gelemeyeceği mesele yoktur. Vaktiyle görüşlerine itibar edilmeyen Rauf Denктаş görüşlerinin ne kadar isabetli olduğu bu gün gün gibi aşikârdır.

Kıbrıs ve Türkiye'ye çok büyük işler düşmektedir. İlk önce Türk devletleri, sonra da Müslüman devletler nezdinde KKTC tanınmasına çalışmalıyız. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetiyle Türk dünyasının ekonomik, siyasi, askeri ve savunma alanında işbirliğine el uzatmasının vakti gelmedi mi? Biz zaten halk olarak gönül dostluğumuzu oluşturduk. Sıra siyasilerde...

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

كويدش بگذر سبک ای محتشم
ورنه از انوار تو مرد آتشم

Cehennem der ki: Ey ulu er, çabuk geç.

Yoksa ateşlerinden ateşim sönecek.

(Hz. Mevlânâ)

MÜMİNLER SIRATTAN GEÇERKEN

Hak âşıkları sırttan geçerken cehennem korkup sinecek,

Ve diyecek ki: Ey müminler çabuk geçin, ateşim sönecek.

21 Temmuz 2023

(Ahmet Sevgi)

BİR DESTANDIR...

Ey oğul!

Sana anlatacağım destanı, bir masal gibi değil ataların bize ulaşan haberleri olarak dinle. Ayrıca unutma ki masal da olsa anlatılacağı her kıssada bir hisse vardır. Ders almak ibret devşirmek istersen kendi öz tarihin sana en büyük öğüt vericidir. Yolunu tayin etmek dilerse ataların sana yol göstericidir. Düşmanını tanımak istersen ataların sözlerine kulak ver. Doğruyu ancak koca görklü Tanrı bilicidir.

Uygur ülkesindeki Hulin dağında yetişen kocaman bir kayın ağacı vardı. Bir gün bu ağaca gökten mavi bir ışık indi. Kahramanımız işte bu ışık ve kayın ağacının birleşmesinden doğan beş kardeşten biriydi. Adına Böğü dediler. Onu ülkenin başına Han seçtiler.

Yıllar sonra onun soyundan gelen Yolun Han oğlunu Çin prensesiyle evlendirmeyi diledi. Çünkü Çinlilerle çok savaşmıştı. Artık bu savaşın sona ermesini murat ediyordu. Çinliler Prensese karşılık Kutlu Dağı istediler. Çünkü biliyorlardı ki bu kaya parçası Türk'ün her şeyidir. Dirliği, birliği, mutluluğu bu kayaya bağlıdır. Onu alırlarsa Türkler zayıf düşer Böylelikle onları yenmek mümkün olur. Bunun üzerine elçiler Kalı Kağan'a gittiler. Ona dediler ki: "Siz bizim prensesimizle evlendiniz. Bunun karşılığında biz de sizden Kutlu Kayayı isteriz. Siz burada onu işleyip değerlendirmiyorsunuz. Biz kendi topraklarımızda bunu yapmak isteriz." Kağan, bu isteği kabul etti. Öğüt verenlerin öğüdünü tutmadı. Bunun yanlış bir karar olduğunu dile getirenlere kulağını tıkadı.

Çinliler kayayı öyle kolay götüremediler. Günlerce etrafında ateş yaktilar onu ısıttılar. Sonra da üstüne sirke döküp parçaladılar. Böylece parça parça onu ülkelerine taşıdılar. İşte ne olduysa ondan sonra oldu. Ülkenin kurdu kuşu dile geldi. Kayanın düşmana verilmesinden duydukları acıyı haykırdılar. Yedi gün sonra telafisi olmayan suçu işlemiş olan düşüncesiz kağan öldü. Ne var ki kağanın ölümü ülkeyi felaketten kurtaramadı. Bir Çin prensesi uğruna ba-

FATMA
TUTAK

ğışlanan yurdun kayası Türkeli'nin felaketine neden oldu. Halk rahat yüzü görmedi. İrmaklar kurudu. Buharlaştı yok oldu. Topraklar ürün vermez oldu. Canlı cansız her varlık kendi dillerince Göç diye haykırdı. Kağan bunu ilahi buyruk bildi. Toparlanıp başka topraklara, bilinmedik diyarlara göçtüler. Kendilerini ve soylarından gelecek olanları bir bilinmez kucağına attılar.

...

Ey oğul! Anlattığım bu destandan ders alırken şunu da aklından çıkarma. Vatan toprağı kutsaldır. Ondan bir çakıl tanesi bile gözden çıkarılamaz. Türk'ün töresinde toprak satmak yoktur. O, bu toprağa kan dökerek, can vererek nice mahrumiyetlere katlanarak sahip olunduğunun her daim bilincindedir. Kendini her bir karışı şüheda kanıyla sulanmış toprağının mirasçısı gibi görmez. Ancak gelecek nesillerden emanet bilir. Han olsun hakan olsun ağa olsun bey olsun hiç kimsenin yurt toprağını bedelli veya bedelsiz vermeye, gözden çıkarmaya yetkisi ve hakkı yoktur.

Tarihini iyi öğren. İbret alınmazsa tarihin tekerrür etmek gibi bir huyu vardır. Vatanın adına alınan kararların takipçisi ol. Yanlış bulduğun hiçbir şeyi kanıksama, hoş görme, sineye çekme, hazmetme. Bu vatan Türk yurdudur. Sen bu yurdun evladısın. Her koyun kendi bacağından asılır", "Beni sokmayan yılan bin yaşasın" deme rehavete düşme. Son olarak sana bir deneyden bahsedeceğim:

Bilim adamları önce kurbağayı sıcak su dolu bir kovanın içine attılar. Kurbağa hemen sıçradı ve kendini kovanın dışına attı. Bunun üzerine kurbağayı normal sıcaklıktaki bir suyun içine koydular ve suyu ısıtmaya başladılar. Suyun ısındığını fark edemeyen kurbağa bu defa hiç tepki göstermedi. Ta ki su kaynayana ve kurbağa içinde haşlanana kadar...

MUHTAR KÖRÜKÇÜ'NÜN ESERLERİNDE HAYVANLAR

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Giriş

Cumhuriyet dönemi hikâyecisi, eleştirmeni Muhtar Körükçü, (1915-1985) üç kitabıyla hatırlanmaktadır. Bunlardan ilki **Köyden Haber**, ikincisi **Anadolu Hikâyeleri**, sonuncusu da Doğu'dan Hikâyeler'dir. Kitaplarının adları bile hikâyelerin hangi coğrafya ile ilintili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hikâyelerin şimdiye kadar ikinci baskısı yapılmamıştır.

Yazar, Anadolu'nun en çok da Doğu Anadolu'nun bazı ilçelerinde kaymakamlık yapmıştır. Çok güç şartlar içinde iki dil bilen bir kaymakam olarak, görevini yerine getirirken yaşadıklarını, gözlemlerini, tespit ve değerlendirmelerini yazıya dökmüştür. Bu coğrafyanın; bazı Anadolu insanına, hayvanlarla birlikte yaşama mecburiyeti verdiğini gözlemliyoruz.

Ancak unutulmamalıdır ki, Türk edebiyatında "hayvan hikâyeleri" az değildir. Hatta sırf hayvanları konu edinen romanlar da vardır: **Yılkı Atı** gibi. **Dede Korkut** hikâyelerinde hayvanlar olduğu bilinmektedir. Divan edebiyatında Şeyhi'nin **Harnâmesi** de gözlerden kaçırılmamalıdır. Koroğlu'nun kır atı meşhurdur. Aziz Nesin'in **Hayvan Deyip Geçme**'sine kadar bu sıralama gidebilir.

Muhtar Körükçü, memuriyet hayatının bir bölümünü Doğu Anadolu'da geçirmiştir. Çetin doğa şartlarıyla boğuşarak idarecilik hayatını sürdürmüştür. Bu olumsuz doğa şartlarının tabii neticesi olarak da pek çok canlı ile karşılaşmış, zaman zaman tehlikeler yaşamıştır. Karada yaşayan bu hayvanlar hangileridir? Halkarnas Balıkçısı, Sait Faik gibi deniz canlılarını/ hayvanlarını elbette anlatmamıştır ama karada yaşayanlarının hangilerine ve ne gibi özelliklerine yer vermiştir? Körükçü bu hayvanların hangi özelliklerini ön planda tutmuştur? Bu hayvanlara toplumun bakışı nasıldır? Bu yazıda onlardan bahsedilecektir.

Eserlerde geçen hayvanların başında büyük baş, evcil ve yırtıcı ya da vahşi hay-

vanlar gelmektedir. Bunları gruplandırarak inceleyebiliriz.

1.Büyük Baş Hayvanlar: Bunlar at, katır, inek, manda gibi büyük baş hayvanlardır. Otçuldurlar. Özellikle atlara ilişkin hikâyelerde bir hayli bilgi vardır. Dolayısıyla bu hayvanları alt başlıklar halinde incelemek yerinde olacaktır.

At

Türk toplumu tarih boyunca atı sevmiştir. Göçebe bir toplum olan Türk milleti için neredeyse vazgeçilmez hayvanlardan birisidir. Her şeyden önce köy ve kasabaların yoğun olduğu yerlerde bulunmaktadı.

Köyde belli bir iş bölümü vardır. Muhtar Körükçü'nün gözlemlerine göre erkekler genellikle koyun satışı işiyle, at yetiştirmekle, at koşusu tertiplemeyle ve münakaşası yapmakla vakit geçirirler(**Köyden Haber**, s.49).

At Hırsızlığı: Yörede yaygın işlerden birisi at hırsızlığıdır. Bu hususta ayrı bir kanun bulunmasına rağmen pek fazladır. Muhtar Körükçü, bu şartlar altında hırsızlığı herkesin yapacağı kanaatinde. Çünkü insanlar atları başıboş tarlaya, çayırılığa bırakmaktadır. Gece karanlıkta, hırsız yuları vurup üzerine biniyor ve atı satmak için Erzurum'a götürüyor. Orada, köylerde veya gizli piyasada atı iki yüz liraya satıyor. O civarda bir at daha çalıp, bu defa Diyarbakır'a geliyor. Orada da iki yüz liraya atı satıp dört yüz lira kar ediyor. Bu, bir hayli paradır. Körükçü, "iki sefer daha yapsa mebus maaşı" demektedir at hırsızlarının kazancı için. Ayrıca "buna hükümet ne yapsın, kolluk ne etsin? Her tarlaya bir karakol, her atın başına bir jandarma konamaz ya " demektedir. Bir hukukçu arkadaşı da Körükçü'ye şöyle demiştir: "Birader, bunların yaptığı, hır-

sıza düpedüz gel demektir. Teşvik ediyor gibi bir şey. Ağır tahrik saymalı” (**Köyden Haber, s.77**)

Hayvanı çalınan mal sahibi ne yapmaktadır? Bunun cevabı şöyle verilmektedir: Hayvanı çalınan adam, iki, üç gün kendisi arar. Sonra hükümete haber verir. İz takibine çıkılır. Tabii o zamana kadar iz kalmışsa... İz kalma ihtimaline karşı hırsızlar değişik yollara başvururlar. Kimisi, atın ayağına keçe sarar, kimisi ağaç dalını atın kuyruğuna bağlayıp izleri siler. Kimi de atın nallarını tersine çakıp şaşırtır. Bir gün yorgun argın gelen karakol komutanı, Kaymakama at hırsızlarını atlarla, ellerindeki süpürgeyle yakaladıklarını, birisinin atları çektiğini, öbürünün de süpürgeyle sildiğini söyler (**Köyden Haber, s.78**).

At Sirtında Ulaşım: “Bastonsuz Memur” hikâyesinde de at vardır. Yazarın Yado’yu ameliyat ettikten sonra ertesi günü köylere çıkması gerekir. Kış bastırıp yollar kapanmadan çözümlenecek bir iş için köylere gidecektir. Hastayı iyice görür, eve yollar, kendisi de ata biner gider. Ama üç gün süren yağmur/sağanak gittiği yerden dönmesine izin vermez. Üçüncü gün atı mahmuzlayıp fırlayacaktır. (**Doğu’dan Hikâyeler, s. 75**) Ne yazık ki Yado adlı çocuk o dönüncüye kadar hayata veda etmiştir.

Bir gün Bünyan köyünden bir atlı gelir ve Ceren’in yüreğinin başı sancılanıyor diye bir haber getirir. Hemen doktorla birlikte atlara binilir ve köye gidilir. Ne var ki Ceren’in ölüsüne yetişebilmişlerdir. Ceren, kıtlık yılında, ilaçlı buğday tohumundan yediği için ölmüştür. (**Doğu’dan Hikâyeler, s.88**)

Bu çevrede at her şeydir. Pek çok yere atla gidilir. Ama bazen de acemi bir taya binip koştururken, kayalarda kafası parçalanmış köylünün macerası da sık sık hatırlatılır. Bingöl dağlarının zirvesinde birtakım doğa olaylarını görmek için, Kaymakam, ilçe hâkimi, mal müdürü ve jandarma komutanıyla at sirtında uzun bir yolculuk yapar. İlçenin en iyi kısrağı diye ona bir sütçü beygiri vermişlerdir. Köyüler âdetta doksan kiloyu geçen ağırlığına bakarak Körukçü’ye bu gözden çıkardıkları atı uygun bulmuşlardır. (**Anadolu Hikâyeleri, s.15**)

At Gezintisi: İstanbul’da yazara “Eh artık Anadolu’da bol bol atlı spor yapıyorsunuzdur. Ne güzel atlar, ne kadar tatlı manzaralar vardır kim bilir. Ne zevktir o. Yani bayılıyorum at gezintisine” denir.

Muhtar Körukçü, hemen bir karşılaştırma yapar. Kâğıthane yollarında veya Söğütözü’nde bir saatlik at gezintisi, İç Erenköy veya Suadiye’de dolaşmalarla karşılaştırma yapar. Burada safkan, terbiye görmüş mükemmel atlar vardır. Gıcır gıcır eyer takımları kullanılır. Hakikaten büyük bir zevkle etrafı seyrede seyrede gezersiniz. Yanınızdaki erkek ya da kadınla sohbet edersiniz. Kostümlerinizin zarafeti ayrı bir bahistir. Bu tür konuşmalar kulüpte yahut bir çayda da gerçekleşebilir.

Gelgelelim Körukçü’nün bulunduğu yerde böyle bir imkân yoktur. Ona göre haritanın o tarafındaki yüzü, hiç de öyle hayallere benzemez. At burada bir nakliye vasıtası olmaktan ileri gitmez. Binilen hayvan sütçü beygiri bile olamayacak kadar lâgardır. Gerçi iyi cins atlar vardır ama onlara sahipleri bile nadir biner. Eyerleri Çerkes eyeri denen cinstendir, iki ortasından boğulmuş bohça gibi bir şeydir. Dengeyi bir türlü temin edemezsiniz. İspanyol eyerinde de onlar rahatsız olurlar. Bütün takımlar ipe yağlanmış, çürük çarık şeylerdir.

Öte yandan gidilecek yer en aşağı dört beş saatliktir. Yolların hali de iç açıcı değildir. Dolayısıyla bu at seyahati, gezintiden çıkıp, mecburi bir nakil vasıtası yolculuğuna dönüşünce ne manzara düşünecek haliniz kalır, ne de bundan zevk alacak durumunuz. Köylüler işi böyle değerlendirince, yolda hiç vakit geçirmek istemezler. Atlara nefes bile aldırılmadan yıldırım gibi giderler, yanlarında bulunup yavaş giderseniz içleri sıkılır. “Biraz koşturarak da havalanarak bey... Bu atlar bu yol gedince sılırlar” (**Köyden Haber, s.81**) derler.

Amaç yola gitme olunca atın canını çıkarırlar. Yarış atlarını ise kimseye emanet etmezler. Bu, doğu tarafların yegâne eğlencesi sayılır. En ufak köyün bir sıradan düğününde bile yarış yapılır. At sahipleri kendi aralarında bahisli yarış yaparlar. Bu müşterek bahis değildir. Ata binen parayı verir. Bu yarışların dedikodusu günlerce sürer. Söz gelişi normal zamanda bile du

rup dururken iki kişi bir yarışa girdi mi hemen damların başı adamla dolar. Mahalli idareler bayramlarda sık sık at yarışları düzenlerler. **(Köyden Haber, s.82)**

Katır

Yazar, Doğu'dan Hikâyeler kitabındaki "Hikâye Niyetine" hikâyesinde eşiyile ve bir grup insanla yaptığı yolculuğu anlatır. Eşi hamiledir, katırla gideceğini söyler. Katır ise hayvanların en huysuzudur. O da bu yolculuk için en az huysuzunu buldurur. Sirtına da fil palanı gibi bir yayvan semer vurdurur. Semerin üstünü de kuştüyü yastıklarla donatıp tahtirevan gibi bir hazırlık yapar. Üç gün sürecek bir yolculuktur bu. Yolculuk 12 Mayıs günü başlar. Ancak yollar vıcık vıcık çamur, yerlerde kar kalıntıları vardır. Hava bir açar, bir kapar, az sonra fırtına ve rüzgâr çıkar. Ağaçlara sarılmayı bile düşünürler. Önde posta sürücüsü Mikail, arkasında kaymakam eşinin tahtirevanı, yanında kendisi. Belediye başkanının gözünden bile esirgediği nazlı Arap kısağı Zeynep vardır. Arkasında mevsimin ilk ticaret kervanına hazırlık yapmak için İl'e giden Liceli bakkallardan üçü bulunmaktadır. Eşi katır sırtında rahat edemez, yan oturur olmaz, nihayet katırdan inip ata biner. Bu defa da at huysuzluk yapar. Dereden atla, nehirden salla geçildiği bu yolculukta, at da katır da ulaşım aracıdır. Uzun, çileli bir yolculuktur. Atla geçmenin de bir ahkâmı vardır. Sular akarken insanın dengesi bozulur, gözü kararır, atlar huysuzluk yapar, çok dikkatli olmak gerekir. Bir yıl önce bir sağlık memuru katır sırtında, bir çocuğu terkisinde, biri de kucağında geçerken devrilmiş, bir çocuğunu kendisi, ötekini de katırcı kurtarmıştır. **(Doğu'dan Hikâyeler, s.51)**. Yazarın dönüştü de benzer şekilde olmuştur. Yalnız bu defa aralarına yirmi günlük bir bebek de karışmıştır.

Manda

Muhtar Körükçü, güreşin her türlüünü duymuştur. Nazilli'nin meşhur deve güreşinden, Ankara'da düzenlenenlere kadar hepsinden haberdardır. Ancak onun görmediği manda güreşidir. Manda, onun gözünde battal, kalp ve tembel bir hayvandır. Çamura battı tabiri de bunlardan çıkmıştır.

Doğu'da idarecilik yaparken bir köy düğününe gider. Düğünde manda güreşi de olacaktır. Atla gittiği bu köy sarp bir yerdedir. Oldukça sıkıntı çekmiştir. Yorgun argın indikleri köyde insanlar duvar diplerine çömelmişlerdir. O da arkadaşlarıyla birlikte çömelerek, meydana çıkarılan mandaların güreşini seyreder.

Körükçü, manda güreşinin filmlerde görüldüğü İspanyol boğa güreşi gibi olacağını düşünmüştür. Oysa hiç de onlara benzemez. Mandalar güreşmeye başlayınca boynuz boynuz bir çökerler. Çöküş o çöküştür. Alınları ile itişip dururlar, vücut pek kımıldamaz. Arada bir boynuzların yeri değişir, sonra gene karşılıklı itişme başlar. Muhtar Körükçü, iki saatten beri seyrettiği güreşten sıkılmış ve yanındakilere "Yahu bunlar kalkıp seğırtmezler mi? Hareket etmezler mi?" deyince şöyle cevap almıştır: "Belli olmiir beğ.. İkbale...". Neticeyi yazar söylemez. Ama siyasete meraklı, çarıklı kurmaylardan muhtarın cevabını nakleder: "Bunların ki de soğuk harp beğim" **(Köyden Haber, s.110-111)**

2. Evcil Hayvanlar: Burada sözü edilen evcil hayvanlar daha çok köpek, kedi gibi hayvanlardır. Bunlardan köpek, daha detaylı işlenmiştir.

Köpek

Yazarın ne kendisi ne de eşi köpek beslemesini sever. Kayınvalidesi ise bu konuda daha katıdır. Eve alıştırmalarına razı değildir. Kedilerin kapının eşiğinden bile geçmelerine tahammül edemez.

Yazarın kayınvalidesine göre köpek mekruh sayılır. Dokundukları kap kırklarır. Kediler ise bambaşka gözle değerlendirilir. Hikâyeye göre onlara biraz daha toleranslı davranılır. Fare üremesini diye kedilerin içeriye "usul ve nizam" dâhilinde girmelerine ses çıkarılmaz, hatta eve girmeleri kolaylaştırılır. Ama bir farenin kuyruğu bir yemek sahanına dokununca kırklama değil, beş yüzleme bile yapılsa yetmez. Yazar şu tespitte bulunuyor:

"Değnekle vurmağa kalksan günah, her bir tüyü için bir minare yaptırıp kefareti ödemek gerekmiş." **(Anadolu Hikâyeleri, s.34)**

Netice olarak diyebiliriz ki Kaymakamın yani yazarın evine kedi köpek giremez. Fakat o zamanlar çocukları da yoktur. Bir

gün magazin dergilerinde artistlerin etkisinde kaldığı için mi, yoksa başka bir merakla mı eşi, komşu çocuğunun eline kahverengi bir it eniği tutuşturup gittiği misafirlikten eve getirir. Hikâye asıl bundan sonra gelişir.

Gerçekte ise gardiyanın köpeğinin iki yavrusu olmuştur. İlçedeki hâkimin karısı, bu köpeğin yavrularından birisini alır. Bu yavru köpek, siyah beyazdır. Kaymakamın eşininki ise kahverengi ile beyaz karışığı sevimli bir şeydir. Evde debelene debelene oraya buraya koşar, tatlı tatlı kesik sesler çıkarır. Yazar, kayınvalidesinin komşuda olmasından yararlanarak yavruyu kucağına alır ve sever. "Kanı sıcak, insan yavrusu gibi cana yakın, pırl pırl yanan büyük kahverengi gözleriyle en sevmeyeni bile yola getirecek kadar sevimli bir mahlûk" tur.(**Anadolu Hikâyeleri, s.35**)

Hamdune Hanım, Defterdar Hacı Fettah Bey'in nazlı kızı, Rüsumat levazım amiri Celâl Bey'in eşidir. Yazarın da kayınvalidesidir. Hamdune Hanım, damadı yazara yalvarır: "Ah evlâdım, bu deli kız laf anlamaz, bari sen iyi düşün. Pislik, her şeye burnunu sokma bir tarafa bize uğursuz da gelir. Mekruhluğunu sineye çekeyim ama meşumdur, bet bereket kalmaz, şemet çöker" derse de sözünü dinletemez. Sonunda ihtiyar kadın, "kendi odasına sokulmamak şartıyla" ikna olur.(**s.35**)

"Mekruh kelp makulesi" ile bir arada yaşamak istemeyen Hamdune Hanım'ın direnci kırılır ve onun önerisiyle köpeğe "Fındık" adı konur. Çok kısa sürede evin şımarık çocuğu gibi olan bu köpeği, kendi çocuklarıymış gibi severler.

Kaymakam ve eşi vilâyete gitmişlerdir. Fındık, kayınvalideyi yani Hamdune Hanım'ı çok kızdırmıştır. Doktor da bu köpeği öteden beri istemektedir. "Aman teyzeciğim sen evde yalnızsın. Başına dert oldu bu köpek. Ben bekârim, uğraşabilirim, bırak şunu ben alayım" der.

Bir gece Fındık onlarda kalır. Valide gece yarısı kısık ve boğuk sesiyle Nermin diye seslenir. Kulağıyla duyduğunu, insan gibi ağladığını, kurtlar tarafından götürüldüğünü söyler... Çok üzülürler. O gece hâkim ile doktor onlarda yemek yemişlerdir, yoldan geldikleri için çok yorgun-

durlar. Daha sonra evlerine geçmişlerdir, o sırada Fındık da doktorun arkasından gitmiştir. Yorgunluktan uyuyup kalan doktor için farkına varamamıştır. İşte o gece iki ev arasında gidip gelirken kurtlar yakalamışlardır. Köylüler, zavallı hayvanın parçalanmış tasmasıyla bakır halkasını, köyün dışındaki harman yerinde bulup getirmişlerdir. Fındık'ın kemiği bile kalmamıştır(**Anadolu Hikâyeleri, s.41**).

Köpeğin acıklı sesi, Hamdune Hanım'ın kulağından gitmez. Tam iki gece uyku uyuyamaz. Hep o sesi duyar gibi olur. Üçüncü gece biraz daha sakindir. Yatağına uyumak niyetiyle gider. Gecenin bir vakti, bir tüfek patlamasıyla karı koca uyanır. Tüfek patlaması mutfaktan gelmiştir. Kaymakamın karşısına mutfak kapısının önünde elinde mavzerle kayınvalidesi çıkar. "Vurdum, vurdum! Alimallah vurdum! Melunlardan intikamımı aldım" der. Şaşırılmışlardır. Hamdune Hanım yemin eder. İkisini de vurduğunu söyler. Sabahleyin mutfak penceresinin önünde, öteki kurtların kaçırıp sürükleyemedikleri ölmüş iki tane koca kurt bedeniyle karşılaşılır. Hamdune Hanım tüfek atmaya bile bilmemektedir. Yazar, kızgınlık insana neler yaptırmaz diye düşünür. Fakat Hamdune Hanım, kurtların intikamını aldım diye sevinirken üşütmüştür. Bir hafta sonra da zatürreeden ötürü ölür.

Kurtlar, o muhitin dikkat edilmesi gereken vahşi hayvanlardır. Kış günü ölen birisinin cenazesini de götürmüşlerdir. Bu sefer de taze mezarı açıp götürmesinler diye "kimseye belli etmeden" Hamdune Hanım'ın mezarında bir hafta gazyağlı kül meşalesi yaktırmışlardır. Bunun sebebi, kurtların ışığa gelmemesidir. Köylüler ise gece dışarı çıktıklarında yazarın kayınvalidesinin mezarına nur indiğini gördüklerini yeminle söylemeye başlarlar. (**Anadolu Hikâyeleri, s.43**)

3.Vahşi ve Yırtıcı Hayvanlar: Bunlar ayı, kurt gibi hayvanlardır. Bu durum daha çok doğal çevreyle ilgilidir.

Ayı

Muhtar Körükçü, "vakur ve mağrur hayvan" diye nitelediği(**Köyden Haber, s.52**) ayların insanları hor gördüklerini belirtmektedir. Ona göre dağda giderken karşınıza bir ayı çıksa, bu insan, ona tecavüz

hareketi yapmazsa yanına gelir, yüzüne istihkar bakar ya tükürür veya sakin sakin durur da kaçmazsa, üstüne işer ve çeker gider. Yani bu insanla mücadeleye tenezzül etmez. Eğer tüfek kullanmak istenirse, avcı, ilk kurşunda ayıyı öldürmelidir. Bunun için de beynine yahut ayının kalbine nişan alınmalıdır. Ayı, başka türlü kolay kolay ölmez. Vücuduna nişan alınırsa eti sıkı olduğundan kurşun hemen adaleler arasında kaybolur. Avcı ikinci kurşunu atıncaya kadar o fırlar tüfeği alıp parçalar veya yüz metre atar. Ondandır kendisine kurşun sıkan avcıyı paramparça eder. Girvas köyünden haber salarlar. Etrafta sık sık görülen bir büyük ayıyı mimlemişlerdir. Mağara avı yapılacaktır. Dağ başında şiddetli soğukta yapılan bu avın hikâyesi eserde uzun uzun anlatılır. Yazar, Kız Husrev'in soyunup mağaraya girdiğini, ayıya yaklaştıkça, hayvanın mağara kapısına yaklaştığını, daha sonra da ininden çıktığını, birkaç kişinin birden ayıya silâhları doğrultup hayvanı öldürdüklerini mizahi bir dille nakleder. **(Anadolu Hikâyeleri, s.51).**

Muhtar Körükçü, böyle bir durumda avcıdan kurtulan pek nadir olduğunu söylemektedir. Diri diri budundan, kaba etinden parçalar koparılmış, baldırları ve kaba eti tamamen yenmiş ve kurtulmuş bir adama rastladığını bildirmekte, bu adamı sarhoş masasında arta kalan bir tavuk kızartmasına benzetmektedir.

Öte yandan yazar, ayı ile kurdu karşılaştırır. Kurtlar yediğini yiyip ötesini boğar, ayı ise kalabalığa yanaşmaz, fazla zarar vermez. Olsa olsa damı deler, bir koyunu omuzuna vurup gider. Hırsızlığa tenezzül etmez gibidir. Çıplak insandan korkar, kaçar. Buna karşılık yakışıklı, güzel insanlara ve özellikle kadınlara âşık olduğu yolunda söylentiler bulunduğunu bildirir. Hatta bu söylentilere ilişkin birkaç örnek de verir. **(Anadolu Hikâyeleri, s.52-53).**

Kurt

Eserlerde en çok bahsedilen vahşi hayvandır. Halk arasında en sık duyulan kurt hikâyeleridir. Yaşayanlara olduğu kadar ölenlere bile zararı söz konusudur.

Körükçü, bir cenaze töreninden bahsetmekte ve bir arkadaşının annesi öldüğünü belirtmektedir. Tabut yaptırılmış, sonra

cenaze, mezarlığa götürülmüştür. Tenha ve harap mezarlığa kadının bedeni gömülmüştür. Ertesi günü kurtlar sürü halinde köy yakınlarına gelmişler, taze mezardan ölüyü çıkarıp götürmüşlerdir. Götürdükleri koyunlar ve inekler arasında o zavallı ihtiyar vücut, pek ganimet sayılmaz. Muhtar Körükçü, sözünü şöyle bağlar: "Demek ki "Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde" mısraı her zaman doğru değildir. **(Köyden Haber, s.45)**

Bir köy odasına misafir olunursa, bir ağanın evine inilirse, bir kahveye oturulursa, kış olsun yaz olsun, söz mutlaka kurda gelir. Yazara göre bitmez bir konudur bu. Konuşma dağarcığı ufak olanın, Türkçeyi tam sökemeleyen çobanın, ağzını ekmek, su istemek için açan marabanın en belli başlı anlatma hastalığıdır.

Çiftveren'de bir Hacı Mıstık vardı diye başlayan bu hikâyeler, **Pardayanlar ve Üç Silahşörler** romanları hayretten bayıltacak heyecanlı hikâyelere döner. Nedense kimse kurda yem olmamıştır bu hikâyelerde. Acemi bir genç, köyden tipili bir günde yola çıkmış, geç vakit dönerken bir sürü kurtla karşılaşmış. Onlar kovalamış, bu kaçmış, bakmış ki ellerinden kurtulamayacak, hemen dereye girmiş, yüze yüze kaçmış. Kurtlar suya girmemişler ama bu genç de zatürreden(satılcı) beş on gün içinde ölmüş. **(Anadolu Hikâyeleri, s.58)**

Aslında yazar da kurt konusunda başlangıçta bilgisizdir. O kurt denildi mi yer kurdu, meyve kurdu gibi şeyler anlar. Ama Anadolu'daki kurtlar, çoban köpeklerini epey uğraştırırlar. Anadolu insanı bağdan, bahçeden, tarladan nasıl bahsederse kurtların bir gece evvelki gelişlerinden de öyle bahseder. Her gece gelip köyün sokaklarında sere serpe dolaştıkları, çürük ipe bağlı bir köpek bulursa sırtlarına vurup götürdükleri, damı çürük bir köm(-davar ahırına) rastlarsa delip koyunları parçaladıkları, bazen iki üç çocuğun ellerindeki sopalarla ovaya doğru karlar arasında kaçan bir kurdu kovaladıkları, bazen damlara üşüşmüş insanların, geç kaldığı için dağlara yönelen bir kurt sürüsünü izledikleri belirtilmiştir. Kısaca neredeyse insanlar kurtlarla ahbap olmuş gibi bir hayat söz konusu edilmiştir. Kaymakam, bir yerli ahbapla, ilçe hâkimiyle birlikte

bir gece sabaha kadar bekler ama kurtlar o gece gelmezler. Soğuktan titremişler ve şafak sökerken eve dönmek zorunda kalmışlardır. Evden de razı değillerdir. Bu yüzden kurt avcılığına veda ederler. (**Anadolu Hikâyeleri, s.38**).

3. Av Hayvanları: Bunlardan sadece birkaç tanesi söz konusu edilir: Keklik ve Toy. Her av hayvanı ile ilgili yazarın değerlendirmesi şöyledir:

Körükçü, yüz on kiloluk mal müdürü ile birlikte ava çıkar. Başka arkadaşları da vardır yanında. Malmüdürü "abur" denilen keklik avına onlarla birlikte katılır. Dere tepe, dağ taş demez gezer. Mal müdürünün bu ava katılması daha çok gezmeye, eğlenme kabilindedir. Yazara göre, öncelikle açık havada gezip dolaşma; iştahı açar, iyi yer. İkincisi av hayvanları tatlı olur. Hele hele, av için gidilen yerlerde, köylerde, gıdıklar, düğeler daha tatlı olur. Üçüncüsü de av gezilerinin verdiği keyiftir. Bunu da normal karşılamak gerekir. Zira ilçede kahvehane, bar yahut bir başka eğlence mekânı yoktur (**Doğu'dan Hikâyeler, s.84**)

Yazar, "abur" denilen av çeşidinden hoşlanmaz. Kekliklerin suya geleceği yola, önce geniş başlayıp gittikçe daralan bir taş çift yapıyorlar: İki geçeli. Sanki bir büyücek hunidir bu. Sonunda da derin bir çukur açılıyor. Yazar şöyle der: "Keklikler abdal olur. Geze geze gelirler, çiti izlerler. Yana geçmek, çiti atlayıp savuşmak akıllarına gelmez ve darala dara varan çit sonundaki çukuru gözleyen avcının eline düşerler.

Bunun avcılık neresinde? Erkeklik neresinde? Düpedüz dolandırıcılık düzenbazlık bu... Avcılığa yakışmaz böyle aldatmaca." (**Doğu'dan Hikâyeler, s.84-85**)

Kaymakam, bir av gezisinde, iyiden iyiye itiraz eder, aburculuğa razı olmaz. Bunun üzerine olağan avcılığa geçerler. Dere tepe dolaşırlar ama netice alınmaz. Kusun kıran tepesine gelirler. Atla bile buraya çıkamazlar. İlle yayan çıkmak gerekir.

Toy

Yazar, av ve avcılık konusunda pek bilgilidir. Sözcüsel gelişim avcılarının hikâyelerinden sık sık söz açmıştır. Hatta dünyaya on torba yalan geldiğini, dokuzunun avcılara dağıtıldığını, gene yetmeyip de öteki torbadan

da hisse istediklerini belirtilmiştir. Avcılığa merak salan herkese bu palavra illetinin bulaştığını ifade ederek, kendi dostlarında bunun salgın halinde görüldüğünü bildirmiştir.

Öte yandan Muhtar Körükçü, üç defa askerlik yapmıştır. Atıcılığı iyidir. Fakat uçana atışın bambaşka olduğunu, müthiş bir meleke istediğini de bilir. "Kırk gün taban eti, bir gün av eti" denildiği şekilde avcılığı başlar. Akşam avdan dönüşte herkes yani her avcı muhayyilesinin kuvvetine göre de hikâyesini anlattığına dikkat etmiştir.

Körükçü, "toy" hayvanı hakkında da eserinde bilgi vermiştir. Ona göre toy hindi türünden, ondan daha büyük bir kuştur; kalp, biçimsiz bir mahlûktur ama eti iyidir. Yine bir kuzu kadar olanları da vardır. Bu toy, hayvanların (kaz da dâhil) en akılsızıdır. Çünkü bazen bin beş yüz metreden kokunuzu alıp kaçar, ama arabaya binilirse yanına kadar gidilebilir. Hatta eşeğe binilirse yanına yine yaklaşılabilir.

Körükçü'nün tanıdığı avcılar, arabayla gitmezler de farklı bir yol izlerler. İki kişi tek bir tekerleğin arkasına gizlenerek yaklaşırlar toya. Birisi tekerleği çevirir, öteki siper alarak toyun yanına giderler. İlki tekerleği dik tutarken arkadaşı da mavzerle toyu vurur.

Köylüler bir başka usul daha bulmuşlardır ki, Körükçü bizzat buna tanık olmuştur: Beyaz örtülere bürünmüş üç avcı, toyun budalaca bakışları arasında yanına yaklaşmışlardır. Toy bu esnada put gibi durduğu için elini uzatıp yakalayamamışlardır. Yazar, olayı, avcı Süleyman'ın ağzından nakletmiştir. (**Köyden Haber, s.84**)

Kirpi

Av hayvanları arasına kirpiyi de eklemek gerekir. Körükçü, **Köyden Haber**'de kirpiden de bahsetmektedir. Olay şöyle gelişir: Yazar, bir kamyon yolculuğunda ağır aksak, dura-kalka ilerlerken yolun döneminde acayip iki tavus kuşuna benzeyen iki hayvana rastlar. Önce buralarda tavus kuşu ne arar diye düşünür. Tavus kuşunun kuyruğunun çok renkli olduğunu hatırlar. Daha sonra şoför, görünen bu hayvanların kirpiler olduğunu bildirir. Şoförün "kirpiler aşıktaşlık ediyorlar" dediğini nakleden yazar, onun verdiği bilgileri kitabında kul-

lanmıştır: Bir kirpinin okları, insan etine on santim kadar batar. Bir grup insan, ellerinde koca bir sırk ve bir de köpekle bunları avlamaktadır. Kirpi eti, besili kaz eti gibi yağlıdır ve bir grup insanlar tarafından yenmektedir. (Köyden Haber, s.86)

Sonuç

Başlangıçta da söylediğimiz gibi, Muhtar Körükçü, önemli bir hikâyecisi, yansız bir eleştirmen, kültürlü bir aydındır. İki dil bilmektedir. Anadolu'nun en ücra köşelerinde, en sorunlu bölgelerinde idarecilik(-kaymakamlık) yapmıştır. Burada edindiği deneyimlerin de ışığında Anadolu insanını hikâyelerine taşımıştır. Onun iki hikâye kitabı (Anadolu Hikâyeleri, Doğu'dan Hikâyeler) ne kadar önemli ise, onlardan daha önemlisi ise Köyden Haber adlı eseridir. Bu ilk eseri anı, hikâye karışımı bir üslupla kaleme alınmıştır. Öylesine tutulmuş ki Varlık'ta uzun süre tefrika edilmiştir. 1950'li yılların başında ivme kazanan köy edebiyatının ilk ve önemli örneği idi. Bu eserden sonra köy edebiyatının o bilinen başka muharrirleri ve eserleri ortaya çıkmıştır.

Muhtar Körükçü, bu üç eserinde sadece çevresindeki insanları değil, kendi ailesini de anlatmıştır. Hikâye adları bile "söz gelişi" "Kendimize Dair", bize bu gerçeği gösteriyor. İstanbullu bir hanımefendi olan Hamdune Hanım, bunun sadece bir örneğidir. Dikkat edilirse Hamdune Hanım'ın hayvanlara bakışı ile hikâye sonunda vardığı nokta olayın ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir.

Anadolu Hikâyeleri'ndeki "Kocaoğlan-

lar"da yazarın belirttiği gibi o civarda, o yörede, ayağa "kocaoğlan" derler. Hem şu kurt masalı tabirinin adı çıkmış bir kere, kocaoğlan hikâyeleri daha çok anlatılır. Kurt, çok kışık olan yerlerde kocaoğlan hikâyeleri, tuhafıkları, köy kahvelerinin belli başlı konularındandır. (Anadolu Hikâyeleri, s.48)

Arap atları övünç kaynağıdır. "Bir İsim Meselesi"nde (Anadolu Hikâyeleri), hikâye kahramanı Ömer Yasuki, atlarıyla övünen bir ağadır. (s.106). Yazar at sırtında ilçelerin sorunlarını yerinde görmüş, sırasında ava çıkmış, köylere gitmiş, yaz kış demeden bu sorunların çözümü için uğraşmıştır. Hal böyle olunca at sırtındaki yaptığı yolculuklardan bazılarını nakletmiştir. Özellikle Köyden Haber'de yaşanan zelzelede at sırtında kaç saat yol aldığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki, Muhtar Körükçü'nün görev yaptığı coğrafyanın insanları kasabalı ve köylüdür. Geçimleri hayvancılık ve tarımdır. Kış şartları sebze ve meyveye izin vermez. Şehirle irtibat çok azdır ve zordur. Yollar kötüdür, yağmuru fırtınası, tufanı eksik değildir. Bu yerlerde berberi, dişçi bulmak mümkün değildir. Bugünkü iletişim araçları bulunmamaktadır. Dolayısıyla kahveler ya da toplantı yerlerinde konuşmalar bir şekilde hayvanlara intikal eder. Ondandır herkes tecrübesini, muhayyilesini yahut gördüklerini, duyduklarını nakletmeye başlar. İşte Körükçü de bunları eserinde yaşatmış ve bu gerçekliklere tanıklık etmiştir.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

HER ŞEY YERİNDE GÜZEL

*Taş yerinde ağırmış; gül, baharda yazda güzeldir,
Göz yüzde, sürme gözde, tel kemanda sazda güzeldir.*
21 Temmuz 2023

(Ahmet Sevgi)